
BIDALGO-IKURRAK (SELLUAK) EUSKARAZ

AURKEZPENA

- * Arrastion, etorri zaretan guztioi itzaldi onetara, eta onegin daigula danori, beren mamitik ulertzen dogunak.
- * Gura neuke, azkenean, zuek -ere galderak egitea, nikere zeozer geiago ikasi neikelako, danok batzarretik, al dogun ulermen guztiaz urten daigun.
- * Leenengo, esango dautsuet, itzaldi onek uztekabean arrapatu nauala. Latxagaren gogoak leenengoetatik: «bera izan zalako argi emoilte» eta bien arteko gogoak, lan ederra edo guztiz argiduna gura gendulako izan dairela.
- * Dana dala, ni arduratu egin naiz argitzen «aren ezean...», bidalgoen ikurra, Euskeraz zergaitik izan bear diran.
- * Eta, ori eskeiñi egingo dautsuet. Leenengo bidalgoaren edesti labur bat egiñaz.

BRITANIARREN ENTZIKLOPEDIAK DIÑOSKUNA

Luze eta zabal aztertzen dau Britaniarren Entziklopediak gaurko arazo au, baiña guk aztertzen dogun gaia, ikurrarena, ez dau aztertzen.

Lenengo bidalgo-ikurra zer dan diño: Errian edo kanpoan gutuna edo fardela bialtzeko almena emoten dauan txartel-txua: Bialtzailleak aurretiaz ordaintzen dau, urteen joanean ordaintze ori laterriaren eskuetara jausi zan eta laterriak bidalgo-sare bat sortu eben.

Gutunak naiz fardelak gaur mundu guztira bialdu leiz, astuntasuna ta neurria kontuan dirala. Orretarako bidalgoan gutunak artu, moltzotu eta norako diran ikusten dabe, gero eroan trenez, naiz autobus'ez, itxas-ontziz, naiz egazkiñez. Eltzen diran lekuan barriro moltzo txikiagoak egiten dira, etxerik etxe eroan edo kutxatillak ipini artzeko. Gaur, asko aurreratu da lan oneik egiteko lanabes barriak, konputadorak dagozelako, baiña alboan dago «konpetentzia» eta azkar ibili bear da. Emen esaterako SEuR.

Gero bidalgoen edestia, istoria, egiten dau luze: Antziñatik aginterriak ikusi eben komunikabide onak bear zirala aginterriari eusteko. Ejipto'n Kristo baiño 2.000 urte lenago ba-ebiltzazan bidalgo-gizonak. Erodoto'k eta Jenofonte'k diñozkuen tez, Persia'ko aginterrian, 700 urte Kristo baiño lenago, batez be Ziro'ren denporan, ondo eratuta egoan bidalgoa. Grezia'n uri bakoitxak bere bidalgoa eratu eban eta lortu eben egokitasuna, ez da obetu emeretzigarren gizaldira arte: berreun eta irurogeta amar km. egiteko, egun bat eta gau bat ziran naikoa. Erromatarrak ondo jarraitu eben bide ori.

Gero bisigodoak be onak izan ziran bidalgoa eratzan, baiña Karlomagno'ren ostean erri txikiak sortu ziran eta bidalgoak asko galdu eban. Gatzagoa zan.

Bizantzio'tarrak berbirtu eben jokabide au, eta gero arabiarak ondo be ondo eratu eben.

Ameriketan be, Kolon ara eldu baiño askoz lenago, Kristo baiño milla urte lenago, Mayak eta Inkak ba-euken bidalgo ondo eratu.

Erdi-Aroan, gutun asko ebiltzazan ara eta ona, batez lekaideen artean, eta ikastetxe nagusien artean. Oneik bidalgo taldeak eukezan, batez be Paris'koan.

Italia'ko sal-erosleak be onak izan ziran bidalgo arloan eta oneik asmau eben bidalgoz ordaintetako egiteko bidea. Baiña ez da aitzu bear, Erdi-Aroan ia iñok ez ekiala idazten eta ez eukela bidalgoaren bear-izanik.

Milla lareun eta berrogeta amargan-en urtean irarkola edo inprenta asmatu zan, eta orrek indar barria ekarri eban gure arlora. Laster ikusi eben laterriak, or irabazbide bat eta «MONOPOLIOA» sortu zan, Paris-ko Ikastetxe-Nagusiak be galdu eban bere almena.

Napoleon'ek, aurrerapen aundia emon eutson bidalgoari, eta milla zortzireun eta amazazpigarren urtean egin zan «COLINA ROWLAND»'en aldaketa. Or agertzen da laterri arteko bidalgo ikurra eta ortik sortu ziran arazo barriak, batez alkarren arteko ordaintetako. Lenengo amabost laterri batu ziran eta azkenean dana dago Munduko Laterri Batuen edo ONu'ren eskuetan.

GAURKO ARAZOA

Gaurko itzaldia ta mintzaldia, zergaitik Bidalgo-ikurra Euskeraz euki bear dogun, da!, alde batetik. Eta bestetik, zergaitik izan bear dau gauza ber-berori olan!. Bai aundiena ere: «bere izatasunezko izaerak ez daukalako beste biderik ulermenean, beren elburua ezagutzea baiño». Bestela, iñoiz ikusi dozue eta geiago ulertu..., bide-salketari baten-bat..., beste bide-saltzaille baten mozkiñagaitik zabalkundea egiten?. Erotuta dagoela esango geunke zalantzarik gabe.

Ori da!, gaur egunean Euskaldunak egiten doguna. Bear-tuta?, edo ardura aundi barik gabiltzalako tresna orreik gureganatzeko?. Dana dala, Euskalerriko arduraren, garrantzi aundiko atal-bat atzerritarren eskuetan dagoala, bai!! Orregaitik ainbeste «Quevedo, Pelayo, Azorin, Espaina'ko errege, beren sendikoak eta abar. Oso ezberdiñak diralako gauzak Madril'dik edo Euskalerritik ikusita.

Euskaldunak badaukaqu aitzakia, 1839'a ezkerotzik, Espaina'ren indarkeria gaitik menperatuta geratu giñelako, Europa'ko Erri-berezi guztien antzera, nai ta Erri berezi askok bidaien antolamendua euren eskuetan euki. Baiña..., ni ez naz konturatu gure ardurazko arlo onekin LATXAGA

(Joxe Mari San Sebastian) jaunak nire begiak zabaldu arte. Arduratu egin gara?.

Selluak, oso urrutikoak izan arren (Grekoz: «Laguna eta Zerga» esan gura dauana, eta HERODOTO'k 484-425 urteetan KRISTO baiño arinago bizi zanak, PERSAren bidalgoa'en antolamendua goratzen dau), 1840'an Lorailla'ren 10'an Britania Aundiak arreran ipini eban, Rowland Hill asmatzailleari esker.

Jakiteko zer dan bidalgoaren edestia, Britania Aundiko Entziklopedia artu bear izan dot (ENCICLOPEDIA BRITANICA-POSTAL SISTEM), eta or ikusten dana da: «agintari-menperatzaille eskuetan egon dala beren antolamendua, eta bai, gaur egun ere!, sasi-jainkoaren agindu-zale Laterriak dagozelako, Espaina artean dala. Ez gaitzean aaztu, gaur egun ere, erdi-mendeko legesekaz gabiltzala eta auek etsaimendekoak dirala. A ta guzti be, bidalgoak daukan gaur eguneko erreztasunera eltzeke, lan askoko gertaerak izan dirala edestian zear.

Dana dala, izadi onen giza, gero -ta jakintsuagoa doalako, ulertzen asi gara: «ARDURAK EZ DIRELA INORENAK».

Espanian, 1850'an jaso ziran, eta or-dago arrazoa Euskal bidalgoko seillurik Euskeraz eta Euskalerriko gizon/emakume ospetsuak, txori-abere, itsas-baster ederrak, baita tokirik politenen irudiak bidalgoko selluetan ez agertzeko, 11 urte arinago arrezkeroztik Espaina'tar Menperatzaille'en ankapen lotuta geratu giñelako.

Orregaitik azaldu bear doguz, zeintzuk eta nolako arauak diran, seilluari eskubide osoa emoten dautsoenak, beren izaeza berezia, Ludi onen gizartean azalkekatuta, arreran ibiltzeko.

Orretarako, erazko atzerteta batekin ikertu egingo doguz, beren zertzelada bereziak banan-banan argituaz.

* a) Zer dan eta zertarako dan sellua.

* b) Zergaitik eta nork azalkekatu leiken sellua. Bai -ta, nork izan bear dauan Bidalgoko antolamenduaren arduraduna ere.

* d) Erriaren Nortasuna.

* e) Ondorioa.

* a) ZER DAN ETA ZERTARAKO «SELLUA»:

ZER DAN SELLUA: gizon/emakume, elkargo, erakunde, jaurkintza edo Erri baten berezitasunezko agiri bat da; eta emen mota guztiko selluak sartzen dira: ikus-txartelak, ordezkartzako-txartelak ere bai, seilluaren esangura bardifia daukielako.

ZERTARAKO: norenak diran eskutitzak, ordain agiriak, atsegin-sariak, mezuak eta abar, egiztatzeko, eta nerekekiko-berekiko edozein motako mezuak, arreran gure artean ibili daitezkan.

Nortasunarteko mezu-gauzak bearrezkoak diralako, ekin-tza orren agiria dal.

Emen, mota askotako selluak agertu jakuz, Euskalerrria menperatuta egoteagaitik, gaur arte danak! arrotzaren izkuntzan idatzita egon diranak. Ainbesterarte izan dalako galazotasuna Espaina'tar menperatzailleak egin dauana (gaur ere...) gure nortasuna ez daiten agertu iñundik iñora be.

Gaur egun, askatasun aundia eukin da be, asko!, ia larregi esango neuke, erderaz idatzita dagozala. «Or ikusten da, nolako ardura daukagun gure EuskalNortasunaren osasunagaitik». Aitzaki asko ipinten doguz: «artzen dabenak, ez dabelako ulertzen»; eta ori ez da egia, gure izen-abizenak, bai elbideak ere Euskaraz daukaguzelako, ta orrek, danak! ulertzen dabez. Senideok!!, or ez dago aitzakirik.

Dana dala, gu arduratzen gaituna: Grezitarrak ezaugarritako selluaren esangura da «Laqun eta Zerga»; ori dalako erri batek daukan agindupean tresneri onenitariko bat, mezuaren seillu bidetik, gure izkuntza, gizon/emakume ospetsuak, Euskalerriko toki politak, bertoko txori-abere eta abar'zen irudiak, ezautzera emoteko, gure auzoko ta Munduko erri guztiari. Bai!, gure erriak daukan langabezia desager-tu daiten, gure jaurkintzaren antolamendu-on berezi bategaz. Baiña ori, beste adierazpen mami bat da.

* b) ZERGAIK ETA NORK AZALKERATU LEIKEN SEILLUA:

ZERGAIK. Gizon/emakume, elkargo, erakunde, jaurkintza eta batez-be Erriak, beti! gura dabelako beren idazmezuak ondo apaindutako gauzakin eskaintzea, eta ze obe, beren erriak daukazan edertasun guztiak ezagutu daitezkan seillu txukun baten.

NORK AZALKERATU LEIKEN SEILLUA. Eskutitza, nai jaurkintzako, gizon/emakumeena, elkargo, erakunde eta abar izan...: «NEREKIKO-BEREKIKOA da!», orduan, zalantzarik gabe NORTASUNARENA. Orregaitik Nortasunak jokatu bear dau zeregin guztiaz, eta ez! erdi-purdika, Nortasunaren eza, oso-osoan agertzen dalako.

Gaurko giza-garaian, lagun-arteko berezitasunak guzurra eskatzen dau? Lagunak, beti! jakingo dau norberen berezitasunak zeintzuk diran, eta gaur eguneko seilluak Euskalerrian guzurra esaten dabela ere bai; agiri dan izkuntza ez dalako geuria, eta irudiak ere ez!. Baiña atzerrian ez dakitelako gutxik baino, eta gu erdi lotan edo oker gaudelako, eurak errez! eroaten dabe zapaltza ori erdi ostonduta aurrerantza; orregaitik atzerrian ez jako ainbesteko ardurarik emoten. Baiña zalantzan ipinten badoguz indar guztiaz zabalkunde bidetik, gutxien beintzat, begiak zabaldu barko dabez. Eta or! Espaina'ko bai Munduko fazizta guztien guzarra ta ipurdia agirian.

Gaur Europak egi-ziorraz joan bear dualako aurrerantza, eta ez tiroka, bide zabaletik bada ez-badan ostondu egiten dira, alboratu! egiten dira bide erditik, eta ostera be asteko, indarrak berriro egin bear dozuz, lan azkorekin aririk artuaz, aurrerantza bakez jarraitzeko. Orregaitik, Espaina'tar MENPERATZAILE'en guzurra danak jakin arren, ondo baiño obeto ostondu egiten dau beren gezurra ta maltzurkeria, eta danon begiramena aldatuz beren arazotik, gure arazo biur-tuz. Guzti ori, guk! emoten dautsegulako aukera berezia da!

Begitu, zenbat gauza eder daukaguzan ezagutzara emoteko: « txori-abere, izpazter edo itsas-baster ederrak eta zoragarriak, bai gaurko gauza barriak ere; baiña danez gain, gure gizon/emakume ospetsuak: "Arana'tar Sabino, Kanpion'tar Arturo, Barandiaran'tar Joxe Miel, Lekuona'tar Manuel, Azkue, Orixe, Lizardi, Lauaxeta, Onandia'tar Santi, Akeso-lo'tar Lino, Oñatibia'tar Jon, Zipitria'tar Elbira eta abar asko.

NORENAK IZAN BEAR DIRAN BIDALGOAREN ANTOLAMENDUZKO ARDURAK:

Argi dago, Nortasunaren ardurak izan bear direla, berezitasunaren (berekiko-nerekiko) gauzak diralako. Nortasunak bear dituelako selluaren zergak, gauza askoren artean, askatasunez Euskal-Bidalgoaren ogibide-langintza antolatzeko, eta Erri-Agintearen ekandua, oitura edo etikak, aots-karrazian eskatzen dualako.

Beraz..., begitu nortzuk izan bear garan bearrezko gauzak gureganatzeko.

EUSKAL-ASTEA

Sabinok esaten eban: «Euskalerrria babes barik egoala orduko denboratan» eta egi ber-bera da gaurko egune'tan, MENPERATZAILLE'ak desagertu arte.

«LAN ORI; GuRE NORTASuNEZKO ARDuRAK IRABAZIAZ LORTZEN DA».

* d) ERRIAREN NORTASuNA. Giza seme/alabaren ordezkarietako bidetik lortzen dira berezitasunezko zertzeladak, gizon/emakume eta erriari izaera baka-rra emoten dautsozenak, curen arteko egin-bearrak ikaziz eta oituratuaz, nortasun berezi bat emoten dautsielako. «Euskadi oso zaarra da edestian zear, ori berori ez-jakiteko».

Ba-dira gizon aundiaren esanak, menperatzaileen zapal-tza orrek salatzen dabezanak. Aristoteles'ena adibides: «beartutako agindua galerazo egin ez gero erri berezi bateri, erronka edo aokaldi (ofensa)-benetan astuna izango zala curen Nortasunentzako «eta JAINKOAk ipinitako berezita-sunezko legeari, aokaldi ezin izan aundiagorik».

Orregaitik, len argi geratu dan lez, Nortasunaren gauzak dirala eskutitzaren, bai selluen egin bearrak ere, berezitasu-nak bear dabelako eskutitzaren berotasuna, arremanak eta sinismena erri-arte-ko gisan sendotzeko.

Nortasuna da orduan, indar berezia emoten dautsona berezitasunari, benetako ordezkaria izateko, JAINKOA'ren Legeak agintzen dauskun lez. Orrek esan nai dau, Nortasu-nak bear dauan tresneria, izateko, eurak! euki bear dituela, beren gorputzak eroaten dauazan gauza: gibela, biriak, urdail edo sakela, nai bularrak eta koskabilloak, bizitzako gauzak beteteko. Nerekiko-berekiko gauzak diralako JAINKOAk bakotzari emondakoak.

Nortasuna, saldu-ezin edo eman-ezinezkoa da, eta egine-kotan eriotzea da, kendu egiten dautsozenentzat, bera dalako gure ARIMA, Mundu ontan gizatua eta berak bakarrik egin leikena, edo bete egin leikena JAINKOAk bakotzari emon-dako agindu berezia. Orregaitik Euskalerrrian Nortasunaren ARIMA EuSKERA da!, eta EuSKARAZ euki bear dau gor-putzak eskatzen dautson tresneri guztia: «NORTASuN BARIK, EZ DAUELAKO BIZITASUNIK».

Eta emen, askeneko bastar-arloan...

* e) ONDORIOA

Lan onetako sarreran, leenengo ikusi doguna bidalgoari buruz, Nortasunaren gauza-bereziak dirala eskutitzarenak, bide-zalketaren ulerpideaz. Eta zelan ez diran gauza bardi-ñak Madril'dik edo Euskalerritik ikusita.

Aitzakirik badaukagula aipatu dogu. Bai-ta zer lortzen dogun aitzakian geratu ez-gero.

Britania Aundiko Entziklopedian, zelan Bidalgo'en tres-neri guztiak, Laterri -Menperatzaileen eskuetan egon diran, eta gaur egun ere dagozela, nai-ta apur-apurka Nortasanuz-ko berezitasunak bir-eskuratzen asi.

Bai, nola ez dauan seillurik Euskaraz idatzita 1839 urte arrezkerotik, menperatuta geratu giñelako.

Guzti-au ikusita, erazko azterketa egin bear izan doqu, noren ardurak diran ziur jakiteko, eta argitu egin dogu Sei-llua zer dan, bai zertarako dan ere a) baztar-arloan; beragai-tik, nolako ardura daukagun ikusiaz, oiñarte beintzat.

b) Baztarrean, zergaitik eta nork azalke-eratu leiken seillua. Nortasunarenak dirala oso-osoan ikusiz, berezitasunarenak diralako.

Eta d) baztarrean, Erriaren Nortasuna nota lortzen dan, bai-ta asken baten, zelan diran gure ARIMAREN bizi-esa-kuntzak bidalgo'en gauzak: «gure gibel, biriak, zakel nai

balarrak eta koskabilloak diran gure gorputzak bear dabeza-n antzera, bizirik iraun eta jarraitzeko.

Guzti-au ikusita, ez dogu artuko lotsa apurbat geiago, gure giza-barrenaren egarria asetzeko? Nik uste dot, Erriaren giza-barena izartzeko badaukaguzala batzoki, elkarte eta erri-toki ugari, auek ardurak ezagutzera emonaz lanean aste-ko. Gure gauzak diralako eta bearrezkoak Euskal gorputza-ren osasunerako.

Begitu bestela, Sabinok nolako ardura eta zelan ulertzen eban egoera au, Arantzadi'tar Ingartziri idazten dautson 1901'an urtarrilla'ren 5'eko eskutitzatik.

* «Gogoratzen asten nazenean onetaz edo endaren gora-beran, au bajoakula aitzen dot, eta bajoaku asi dogun gizal-di-au amaitu orduko».

«Gure erriarentzat zabalkundea latz biurtu jaku, asarrega-rria da!»

«Aukera bakarra diruan dago, eta ez da aurkitzen». Base-rritarrak geiegi daki, Euskereak ez dautsola ezertarako be balio semeari. Zuzenbide bakarra langintzako eta trebetasu-nezko elkar-teak antolatu, anai-arte-ko ongilleak eta arrantza-leentzako elkartasunak (mutualidades), nekazaritzarako, abel-azikerarako, ibilbideak zabaldu edo jabetuz..., bizitzan eskutarteko guztiak legez erritaratuaz (nacionalizando), Eus-kereak zeozertarako balio dagian; nai-ta naiezkoa izan daite-la eurakaz aurtukizuna eukitea. JAINKOA Aundia, Aalduna eta Bakarra da zuzendu leikena! Bearrezkoa da, Euskera naikoa izan dedilla, eta gertatzen dana da, ez dauela balio nekazari-tzako egintzaren izketerako baiño. Bizkaian bear doguzan liburuak be ez daukaguz azibidea burutzeko, guztia ez, baizik erlijiozko-oituraren azibibidea, bear-bearrezkoa dana emaku-me gaztea sendi baten ama izateko be. Ai, nere laguna! Au baserriaren barruko bizitzan sartzen asten danean, nork-berak argi ikusten dau; gauza bat oartzen dau: "biotzak negar egi-ten daua, eta negar egiten dau zuzenbideak aurkitu barik". Gure aurrekoak zer egin dabe? Zer egin dau Eleizak?, elizki-deen amak? Gizaldi asko dira gure erri laguntzarik gabe dagoala: "Euskeran ber-beran dago orren ezaugarria. Egiatzko mirari aundia da, gure zoritxarreko erri au, asierako bidetik eta apaizak bideratuta, ez ziurtasunez txarra, baiña ardura gitxikoa. Gaur arte gorde egin dauana, ara ez dan eldu orain-dik araso-aldia, beren duitansuna eta zintzotasunak izan dira. Alan ba, bera begituten badogu, erri ber-bera esan leike nai-ta naiez iltzeko bidean dagoela. Baiña JAINKOA'ren eskuari begitzen badautsagu, Bera da eutsi dautsona. Nork-berak itauna egiten dau: "JAINKOA izango da, gure ez dauana au desagertzea?"

Benetan konturatu zala, Euskal-ARIMAREN gauzak dirala, gure gorputzarako diran gibel, zakela, bularrak eta koskabilloaren antzera, bizitza, bizitzeko tresneriekin bete egiten diralako.

«Guri egokitzen jaku, bidalgoaren tresneri guztia berrez-kuratzea!»

"NOZ DA ERRIAREN TXANDA?"

Eta au-da, nik esan-bear izan doten guztia "BIDALGO'en IKuRRAK EuSKARAZ IDATZITA EGON DAITEZAN".

ATUTXA'tar PAUL
ZORNOTZAN 2000'an URRIA'ren 23'an